

Погуть О. П.
аспірат кафедри цивільного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

**Окремі аспекти захисту прав кредиторів при припиненні
непідприємницьких юридичних осіб**

Здійснення підприємницької діяльності, що допускається ЦК України для непідприємницьких товариств та установ, створює умови для вступу таких суб'єктів у договірні та інші зобов'язальні відносини, що в свою чергу зумовлює виникнення відносин з такими суб'єктами цивільного обороту, як кредитори. У зв'язку з цим, реорганізація та ліквідація юридичної особи торкається прав і законних інтересів всіх осіб, які перебувають з нею у правових відносинах – власників (в тому числі учасників, акціонерів), найманих працівників, кредиторів та інших осіб. Тому в процедурі реорганізації та ліквідації юридичної особи повідомлення кредиторів та розрахунки з ними є обов'язковим етапом.

Відповідно до ч. ч. 1–3 ст. 105 ЦК України учасники юридичної особи, суд або орган, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, зобов'язані протягом трьох робочих днів з дати прийняття рішення письмово повідомити орган, що здійснює державну реєстрацію, а також призначають комісію з припинення юридичної особи (комісію з реорганізації, ліквідаційну комісію), голову комісії або ліквідатора та встановлюють порядок і строк заявлення кредиторами своїх вимог до юридичної особи, що припиняється. Із зазначених положень можна зробити висновок, що на кодифікованому рівні не закріплено обов'язку юридичної особи повідомляти безпосередньо кредиторів щодо прийняття рішення про реорганізацію, а презюмується відлік часу, що визначається моментом оприлюднення зазначеного повідомлення до органу, що здійснює державну реєстрацію. Якщо звернутися до положень Закону України «Про акціонерні товариства» (ст. 82) та Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (ст. 55), то у них прямо зазначено

обов'язок товариства щодо повідомлення особисто кредиторів про реорганізацію товариства і встановлено строк 30 днів з дати прийняття відповідного рішення. Вважаємо, що такий підхід є виправданим, адже прийняття рішення про припинення юридичної особи в більшості випадків є внутрішньокорпоративним рішенням, що не залежить від волі третіх осіб, як то, наприклад, при банкрутстві.

Тому хоча повідомлення про припинення розміщується в державному реєстрі юридичних осіб відповідно до закону, що стає підтвердженням достовірності прийнятого рішення для третіх осіб, це не спрощує отримання такої інформації безпосередніми кредиторами юридичної особи. У зв'язку з цим, доцільно внести зміни до ч. 1 ст. 105 ЦК України, зазначаючи, що «учасники юридичної особи, суд або орган, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, зобов'язані протягом трьох робочих днів з дати прийняття рішення письмово повідомити орган, що здійснює державну реєстрацію, *а також протягом 30 днів з дати прийняття рішення про припинення письмово повідомити про це всіх відомих їй (їм) кредиторів*».

Наступним кроком, що має значення для кредиторів, є заявлення ними своїх вимог до юридичної особи – боржника, що припиняється. Щодо строків заявлення кредиторами своїх вимог до юридичної особи, що припиняється, то ст. 105 ЦК України визначає строк, що не може становити менше двох і більше шести місяців з дня оприлюднення повідомлення про рішення щодо припинення юридичної особи. Крім того, визначено, що рішення з кожної окремої вимоги кредитора приймається і надсилається кредитору не пізніше тридцяти днів з дня отримання юридичною особою, що припиняється, відповідної вимоги кредитора. З наведеного випливає, що у Кодексі не міститься конкретного строку, впродовж якого кредитори можуть звернутися з вимогами до юридичної особи – боржника, що дає їй можливість вирішувати це питання на власний розсуд в рамках тих строків, що визначені законом.

В окремих законах про підприємницькі товариства законодавець втілює інший підхід і деталізував строки заявлення вимог кредиторами до товариства,

а саме у ч. 2 ст. 82 Закону України «Про акціонерні товариства» такий строк визначений як 20 днів після надіслання кредитору повідомлення про припинення товариства, а в ч. 2 ст. 55 Закону України «Про товариства з обмеженою відповідальністю» такий строк становить 30 днів.

Інша ситуація має місце щодо окремих законів про непідприємницькі юридичні особи. Зокрема, у ст. 9 Закону України «Про кредитні спілки» зазначається, що строк для заявлення вимог кредиторами до кредитної спілки не може бути меншим двох місяців з моменту публікації повідомлення про припинення діяльності кредитної спілки. При цьому вказується, що комісія вживає усіх можливих заходів щодо виявлення кредиторів, а також письмово сповіщає їх про припинення діяльності спілки. З однієї сторони, такий підхід законодавця є правильним, оскільки передбачає особисте повідомлення кредиторів про припинення кредитної спілки. Втім, з іншої сторони, відсутність на рівні спеціального закону конкретних строків повідомлення кредиторів про припинення кредитної спілки та відсутність чітких строків для заявлення ними вимог до кредитної спілки, наводить на думку, що конкретні строки повідомлення кредиторів та заявлення ними вимог до юридичної особи мають бути визначені у ЦК України, що забезпечить юридичні гарантії захисту прав кредиторів. У зв'язку з цим, у ст. 105 ЦК України варто визначити строк для заявлення вимог кредиторами протягом 30 днів з дня повідомлення їх про рішення щодо припинення юридичної особи.

Не менш важливе значення має й питання щодо порядку задоволення вимог кредитора. У ч. 1 ст. 107 ЦК України зазначається, що при реорганізації юридичної особи кредитор може вимагати від юридичної особи, що припиняється, виконання зобов'язань якої не забезпечено, припинення або дострокового виконання зобов'язання, або забезпечення виконання зобов'язання, крім випадків, передбачених законом. Вважаємо, що таке формулювання статті 107 Кодексу надає кредиторам, строк виконання за зобов'язаннями щодо яких ще не настав надто широкі повноваження щодо вибору юридичних гарантій захисту його прав при реорганізації.

У даному аспекті варто знову ж таки звернути увагу на положення Законів України «Про акціонерні товариства» і «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», згідно положень яких кредитор може звернутися з письмовою вимогою про здійснення *на вибір товариства* однієї з таких дій: забезпечення виконання зобов'язань шляхом укладення договорів застави чи поруки, дострокового припинення або виконання зобов'язань перед кредитором та відшкодування збитків, якщо інше не передбачено правочином між товариством та кредитором. Вважаємо, що саме зазначений підхід є більш правильним, оскільки реорганізація передбачає продовження діяльності юридичної особи, тому основним обов'язком юридичної особи має бути вчасно повідомити про реорганізацію, а щодо вибору забезпечення вимог кредитора юридична особа має мати право вибору щодо кожної конкретної вимоги кредитора. Адже законодавець зазначає, що реорганізація юридичної особи не може бути завершена до задоволення вимог, заявлених кредиторами. Більше того, окремим законом чи положеннями установчих документів може бути передбачено відстрочення права вимоги кредитора до товариства або відстрочення виконання зобов'язань юридичною особою – боржником.

Для прикладу, пунктом 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону про автономізацію встановлено, що тимчасово, на період до 31 грудня 2018 року кредитори державних та комунальних закладів охорони здоров'я (далі – ЗОЗ), що реорганізуються у казенні та комунальні некомерційні підприємства, не вправі вимагати від них виконання незабезпечених зобов'язань, припинення або дострокового виконання зобов'язання або забезпечення виконання зобов'язання. Згода кредитора на заміну боржника у зобов'язанні у такому разі не вимагається [1]. Відповідно варто внести зміни до ст. 107 ЦК України та викласти ч. 1 у такій редакції: «Кредитор може вимагати від юридичної особи, що припиняється, виконання зобов'язань якої не забезпечено, забезпечення виконання зобов'язання, або припинення чи дострокового виконання зобов'язання на вибір юридичної особи у порядку, передбаченому законом.

Законом або установчими документами може передбачатися також відстрочення права вимоги кредитора до товариства або відстрочення виконання зобов'язань юридичною особою – боржником, строк виконання якого настав на момент злиття, приєднання, поділ чи перетворення юридичної особи та / або виконання зобов'язань якої не забезпечено».

Вважаємо, що такий підхід є більш логічним, адже наступними діями після закінчення строків для пред'явлення і задоволення чи відхилення вимог кредиторів є те, що комісія з припинення юридичної особи складає передавальний акт або розподільчий баланс, який має містити положення про правонаступництво щодо майна, прав та обов'язків юридичної особи, що припиняється, стосовно всіх її кредиторів та боржників, включаючи зобов'язання, які оспоруються сторонами. Такі документи згідно ч. 3 ст. 107 ЦК України затверджуються учасниками юридичної особи або органом, який прийняв рішення про її припинення, крім випадків, встановлених законом.

Щодо порядку ліквідації юридичної особи, то в ст. 111 ЦК України повною мірою описано загальний поетапний порядок ліквідації юридичної особи, що є доречним у застосування як для підприємницьких, так і для непідприємницьких юридичних осіб. Так, з аналізу норм ст. 111 ЦК України хоча й можливо визначити етапи проведення ліквідаційної процедури у добровільному порядку, але визначені строки її проведення були б гарантією захисту прав як учасників юридичної особи, так і кредиторів, оскільки склад майна юридичної особи розподіляється у визначеному законом порядку між кредиторами та учасниками юридичної особи на підставі ліквідаційного балансу, а у випадках визначених законодавством про непідприємницькі юридичні особи – правонаступникам – юридичним особам такого ж правового статусу або до державного бюджету. У зв'язку з цим, вважаємо, що в загальному значенні варто виходити із строків повідомлення кредиторів та задоволення їх вимог у порядку черговості, визначеної законом, а також строків визначення складу майна юридичної особи, що ліквідується, та строків його реалізації у порядку, визначеному законом. Однак питання щодо визначення

конкретних строків не входить до завдань даного дослідження та потребує окремого аналізу.